

JEŽÍŠ V EVANGELIÍCH

Evangelium podle Marka

1. Úvod do evangelií jako specifického literárního druhu

Chceme-li studovat křesťanské kořeny Evropy, musíme studovat evangelia a Pavlovy listy jako základní křesťanské dokumenty.

1.1 Název „*evangelium*“

Název „*evangelium*“ byl pozdější volbou rané církve. *Evangelium* v profánní řečtině značí „dobrou zprávu“, zpravidla o vítězství v bitvě (maratónský běžec). Náboženské zabarvení pojem dostal v LXX, kde je tak do řečtiny překládáno hebrejské *basar*. Označuje „oznámení spásy“ (srv. Iz 61,1; 52,7). Nikdy se však toto pojmenování nevztahuje na *písemný* dokument.

Jména evangelistů Matouš, Marek, Lukáš a Jan jsou přiřazena později, a to pro jejich rozlišení jednoho od druhého. Je totiž pravděpodobné, že před jejich shromážděním do společné kolekce evangelia kolovala jako anonymní spisy. Teprve boj proti herezím přivedlo církev k potřebě explicitně vyjádřit jejich apoštolský původ a tedy jejich autoritu.

To, že evangelia jsou 4 a že mezi nimi existují zjevné rozpory (např. ve chronologii Ježíšova umučení, ve sledu a lokalizaci zjevení Zmrtvýchvstalého, atd.) působilo od počátku problémy. Církev však od počátku uznává pozitivní hodnotu čtyř evangelií i přes jejich zdánlivé vzájemné rozpory.

1.2 Literární druh a základní struktura evangelií

Evangelia jsou novým literárním druhem, avšak rozbor jejich vnitřní struktury ukazuje, že mají určité kořeny v dřívějších literárních modelech. Nejvýraznější paralelou evangelií s Pentateuchem je *velikonční haggada* (= vyprávění), skrze níž Izrael zpřítomňuje účinky spásonosné dávné události.

Charakteristickým rysem vyprávění je *zápletk*a, jejíž rozuzlení však přijde až v závěru. Je potřeba mít na mysli 4 základní hlediska (perspektivy) evangelního vyprávění: vypravěče, osob, zápletky, čtenáře.

Evangelia jsou napsána z *velikonočního hlediska*, avšak *kontemplován* je Ježíš pozemský, především jako ukřižovaný. Tvoří se tak neustálé napětí mezi minulostí, přítomností a budoucností, mezi vzpomínkou, přítomností a nadějí. Je to způsob vyprávění, který je zrozen z víry, a k víře má přivádět. Právě to je tím, co je *specifické* literární formě „*evangelium*“.

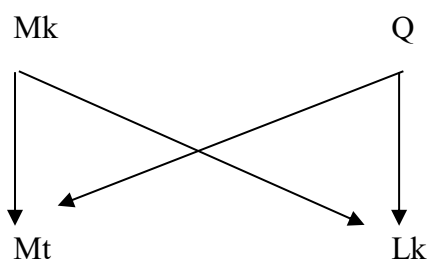
1.3 Synoptická otázka

Matoušovo, Markovo a Lukášovo evangelium jsou na rozdíl od Janova „synoptickými“ evangelií pro tyto na první pohled patrné shodné znaky:

a) *zpracovaný materiál*: z velké části u Mt, Mk a Lk shodný, zatímco u Jn téměř úplně jiný;
b) *posloupnost* zpracovaného materiálu: téměř identická jak v celkové struktuře, tak uvnitř jednotlivých oddílů;

c) *formulace*: u synoptiků někdy téměř identická jak pro Ježíšovy skutky, tak pro jeho slova. Je to díky *písemnému kontaktu* při redakci jednotlivých evangelií.

Základní hypotézou, která vznik evangelií vysvětluje, je *hypotéza dvou pramenů*. Prvním sepsaným evangeliem bylo evangelium Markovo (Mk), které pak sloužilo jako pramen evangeliím Lukášovu (Lk) a Matoušovu (Mt). Jeho autoři pak měli k dispozici další pramen, tzv. pramen Ježíšových výroků (Q, od německého „Quelle“) a další materiály.

Evangelisté jsou vlastně „redaktoři“, kteří shromažďovali písemné tradice o Ježíšovi, uspořádali je a převyprávěli je svým komunitám. Jejich vyprávění se liší podle toho, kde žili, kdo byli, jakým komunitám a v jakých situacích psali.

2. Evangelium podle Marka

Úvod

Evangelium vzniká ve zvláštním kontextu pronásledování nebo přípravy na ně. Je tato situace poučná pro nábožensky motivované pronásledování dnes?

1. *Autor, doba a místo vzniku*

Biskup Papiáš z Hierapole (kolem r. 130 po Kr.) připsal tuto knihu Markovi; odtud je tedy toto jméno až dodnes spojeno s tímto evangeliem. Marek měl, jako žák a tlumočník apoštola Petra, sepsat Pánova slova a skutky tak, jak si to pamatoval z jeho učení, a to přesně, třebaže ne v přesném pořadí. Poukaz na Markovu tlumočnickou činnost měl podpořit hodnověrnost a autoritu jeho evangelia.

Identifikace Marka s Janem Markem z Jeruzaléma (Sk 12,12.25; 13,5; 15,36-39; 1P 5,13) není oprávněná. *Otázka autorství* zůstává zcela otevřena a nelze ji rozhodnout. Evangelista Marek přejal totiž různorodé tradice, takže z jazykových vlastností nelze usoudit na jedinou osobu pisatele.

Za *dobu vzniku* evangelia je přijímán rok 70, resp. rok před ním. Mk 13 je sice poznamenána zkušenostmi z židovské války (66-70 po Kr.); zničení chrámu (70 po Kr.) však zde naznačeno není. Z těchto údajů se všeobecně vyvozuje, že Markovo evangelium bylo sepsáno těsně před zničením Jeruzaléma Římany.

Za *místo vzniku* je považován Řím. Tato tradice je již velice stará; zcela jistě se odvolává již na Klementa z Alexandrie (asi 140-216 po Kr.).

2. *Charakter evangelia*

Markovo evangelium je prvním písemným uspořádáním tradic od Ježíše a o Ježíšovi. Pořadí líčení jednotlivých událostí nesouhlasí s jejich skutečným průběhem. Ale to ani autor neměl v úmyslu. Stavba evangelia totiž sleduje dějiny spásy. Podle Markovy presentace trvala Ježíšova veřejná činnost pouze jediný rok. Zeměpisný rámec je volen tak, aby Ježíš vykonal cestu z Galileje do Jeruzaléma. Toto schéma potom použijí i ostatní dva synoptikové, Matouš a Lukáš: činnost v Galileji – cesta do Jeruzaléma – události v Jeruzalémě.

Jelikož Marek často překládá hebrejské a aramejské výrazy do řečtiny (5,41; 7,11) a vysvětluje židovské obyčeje (7,3n; 15,42), je všeobecně přijímáno, že toto evangelium bylo napsáno pro křesťany z pohanského prostředí Římské říše.

Marek není žádným velkým stylistou. Píše jednoduchým způsobem, věty staví vedle sebe a spojuje je jednoduše spojkou "a". Český ekumenický překlad tento styl podstatně uhladil. Stačí jej srovnat např. s Kralickou Biblí.

Marek pro své evangelium pravděpodobně použil vícero *předloh*:

- Vyprávění o neobyčejných Ježíšových dívech, např. 4,35-41; 5,1-20

- Spory, např. 2,15 – 3,6
- Podobnost, např. 4,2-8.26-32
- Pašijové vyprávění a jemu předcházející události: 8,27-33; 9,2nn; 14,1nn.

Marek tyto tradice přejímá, spojuje a uspořádává tak, aby odpovídaly jeho teologickému záměru: Ježíš, Mesiáš a Boží Syn nás vykoupil skrze utrpení, smrt a zmrtvýchvstání.

2.3 Záměr evangelia

Marek píše evangelium v době, kdy je (právě) víra v Ježíše Krista napadána. Ježíšovi učedníci jsou pronásledováni. Ti, kdo věří, jsou ohrožováni, historická osoba Ježíše z Nazaretu vybledla ve vzpomínkách. Evangelium o Ježíšově smrti a vzkříšení, o cestě učedníků s Ježíšem a o pokračujícím Ježíšově zjevování právě v dobách zkoušky povzbuzuje k následování.

Ježíš je Mesiáš (= Kristus, Pomazaný). Je Boží Syn. S ním započal čas spásy (Mk 1,14). Přemáhá všechny Bohu nepřátelské síly (nemoci, demony, hříchy) a ohlašuje Boží vůli. Jeho utrpení a smrt nejsou nesmyslné, nýbrž jsou znamením jeho posledního odevzdání se. Stanou se tak smysluplnými pro člověka a umožňují spásu. Takto to však může být pochopeno teprve ve světle vzkříšení. Během svého pozemského života Ježíš zakazuje, aby byl označován za "Božího svatého", za Mesiáše. Nevystupuje jako ten, který je mocný, nýbrž právě ve své bezmoci a jako ukřižovaný je Synem Božím (Mk 15,39).

Mesiášova cesta je cestou ve skrytosti, která může být velice snadno špatně pochopena. Proto Marek stále znovu používá vlastního prostředku – tzv. "mesiášského tajemství" a "příkazu mlčet". Nejen Ježíšovým učedníkům je zapovězeno vyznávat ho jako Mesiáše a Božího svatého (srov. 8,29n), ale také démonům (např. 1,24; 3,11n) a uzdraveným (např. 1,44n; 5,43). K teologickým výpovědím jednotlivých Ježíšových titulů se podrobněji vrátíme později.

Od Mk 8,27 je popisována Ježíšova cesta, "cesta Mesiášova". Nejedná se o žádné triumfální tažení, ale jde o cestu následování s novými, radikálními požadavky. První velká část evangelia ukazuje, že s Ježíšem započala doba spásy a že přišlo Boží království: Bůh a jeho království se staly v Ježíšovi a jeho činech přítomnými.

2.4 Stavba Markova evangelia

Markovo evangelium ukazuje Ježíšovu cestu od jeho prvního vystoupení v Galileji až do Jeruzaléma. Můžeme ho rozčlenit např. takto:

(1) Příprava Ježíšova působení (1,1-13)

1,1-13 vypráví o Ježíšově předchůdci a o Ježíšově křtu a pokušení.

(2) Ježíšovo působení v Galileji (1,14 – 8,26)

Ježíš vyzývá k obrácení a víře v jeho nové radostné poselství. Současně se však také ukazují těžkosti, které působí Židé a především jejich zástupci – farizejové a jejich učitelé Zákona.

1,14 – 3,12 ohlašuje *mocné Ježíšovo vystoupení*: jeho slovo osvobozuje (1,21-28); jeho slovo uzdravuje (1,29-45); jeho slovo odpouští (2,1-17). Rovněž odpovědi na kritické otázky kolem postu (2,18-22) a přikázání soboty (2,23 – 3,6) ukazují osvobozující a vykupující působení Ježíšova poselství.

3,13 – 6,6a vyzývá k *obrácení*. Po dřívější zprávě o povolání prvních učedníků v Mk 1,16-20, tento oddíl začíná vyvoláním Dvanácti (3,13-19). Evangelista mluví o nepochopení příbuzných (3,20n.33-35) a odmítnutí ve vlastním domově (6,1-6a). Tajemství Božího království Ježíš představuje v podobnostech (4,1-34); zázraky jsou znamením Boží vlády a provokují otázku po Ježíšovi jako divotvůrci: "Kdo je to ...?" (4,35 – 5,43)

6,6b – 8,26 vyzývá k *víře* v evangelium. I tento oddíl začíná zmínkou o Ježíšových učednících: vyslání Dvanácti (6,6b-13) a jejich návrat (6,30n). Zařazen je zde i Herodův úsudek, že Ježíš je vzkříšený Jan Křtitel (6,14-16), následuje vyprávění o osudu Jana Křtitele (6,17-29). Ježíšova starost o učedníky a lid se ukazuje v jeho zázracích (6,30-56). Po sporu o tom, co je čisté a nečisté,

ve které se ukazuje, že jsou odstraněny překážky mezi Židy a pohany (7,1-23), následují tři zázraky na území pohanů (7,24 – 8,10) a dva spory s farizeji (8,11-21). Celý oddíl je uzavřen vyprávěním o uzdravení slepého (8,22-26). Ježíšův příklon k pohanům naráží nejen na nepochopení farizejů a učitelů Zákona, ale i učedníků. Kdy se jim otevrou oči, tak jako se to stalo onomu slepci?

(3) Na cestě do Jeruzaléma (8,27 – 10,52)

8,27 – 9,29: Učedníci jsou uvedeni do tajemství Ježíšovy cesty; jedná se o cestu trpícího Mesiáše, který vyzývá k následování.

9,30-50 dává pokyny pro Ježíšovo společenství. Po druhém ohlášení svého utrpení Ježíš odmítá v komunitě rozdělování podle pořadí důležitosti, varuje před svody. Diskutuje dále se svými stoupenci nepatřícími k okruhu učedníků a ukazuje, že učedníci mají být soli.

10,1-51 pojednává o následování Ježíše. Jak mají žít jeho učedníci? Mluví o tématech jako manželství, děti, bohatství, panování a službě. V centru všeho se nachází třetí ohlášení Ježíšova utrpení a vzkříšení. Aby čtenář mohl Ježíše následovat, musejí se mu otevřít oči tak jako uzdravenému Bartimeovi.

(4) Poslední Ježíšovy dny v Jeruzalémě (11,1 – 13,37)

V Markově evangeliu jde Ježíš do Jeruzaléma pouze jednou. Tam se jeho život naplní.

11,1 – 12,12 je poznamenáno Ježíšovým sporem se zástupci židovství a jeho prorockým vystoupením.

12,13-44 nám ukazuje Ježíše jako mesiánského učitele. Odpovídá na otázky protivníků a poukazuje na příklad vdovy, která zcela dala samu sebe.

13,1-37 přináší závěrečnou řeč. Vrcholem řeči je příchod Syna člověka.

(5) Ježíšovo utrpení a vzkříšení (14,1 – 16,8)

Tu a tam je Markovo evangelium nazýváno zprávou o Ježíšově utrpení a vzkříšení s dlouhým úvodem. Ve 14,1 – 16,8 se Ježíšův život naplňuje. Evangelium původně končilo zprávou o hrůze a úžase žen. 16,9-20 je pozdější přídavek. Tyto verše poukazují na to, jak bylo poselství o vzkříšení Ukřižovaného neočekávané, neobvyklé a neuvěřitelné.

3. Závěr

Evangelium je napsáno v konkrétním historickém kontextu. Jednotlivé perikopy hovoří v kontextu našeho života novým, živým jazykem. Je na nás, jak je budeme umět použít pro náš život.

Evangelium podle Matouše

Úvod

Evangelium podle Matouše může být cenné pro dnešní dobu v tom, že je odrazem prvního náboženského konfliktu mezi nově vzniklým křesťanstvím a židovstvím, což je podobná situace, které bude muset křesťanství čelit v konfliktu s islámem. Lze se z evangelia pro tuto situaci něčemu naučit? Je proto užitečné tento text studovat.

1. Autor, doba a místo vzniku

Biskup Papiáš z Hierapole (2. stol. po Kr.) píše ve svém "Výkladu Pánových slov": "Matouš sesbíral slova v hebrejské řeči a vyložil je". Historická hodnota této zprávy není velká: Matoušovo evangelium není napsáno v hebrejské, nýbrž v *řecké* řeči. Rovněž mínění, že autorem je apoštol Matouš, celník (Mt 9,9) je podle současného bádání biblických věd již dále neudržitelné. Kromě toho, nadpis "Evangelium podle Matouše" pochází, stejně tak jako u ostatních evangelií, teprve z roku 150 po Kr. Dnes víme, že Matouš je ovlivněn Markem. Přejal jak velkou část Markovy látky, tak také stavbu Markova evangelia: Galilea – cesta do Jeruzaléma – události v Jeruzalémě. Používá nejen

Marka, ale také "Pramene Ježíšových výroků" ("Logienquelle", označovaný "Q"), který se nám ovšem nezachoval, a také mnoho látky vlastní.

Autorem byl pravděpodobně řecky mluvící židokřesťan. Stojí v tradici, která Ježíšovo poselství silněji promyslela na židovském pozadí. V žádném případě však nechce, aby se pohané, chtějí-li se stát křesťany, nejprve museli stát Židy. Křesťanství je otevřeno pro všechny; cílem Ježíšova poselství je celý svět. Za místo, kde bylo evangelium sepsáno, se dnes považuje nějaké město v Sýrii; možná jím dokonce bylo hlavní město, Antiochie. Pro toto město by souhlasilo, že zde žila velká židokřesťanská komunita, která se musela vypořádávat s Židy, kteří křesťany nebyli. Dalším argumentem, který mluví pro vznik evangelia v Antiochii je to, že se Mt dá dosvědčit ve spisech Ignáce z Antiochie (69/70 – 107/108). Jelikož Ignác zemřel jako mučedník za císaře Trajána (ten panoval v letech 98 – 117), muselo evangelium vzniknout mezi lety 70 (vznik Mk) a asi 110. Jako pravděpodobná doba vzniku je přijímáno období kolem roku 80 po. Kr.

2. Důvod sepsání evangelia

Matouš chce popsat Ježíšův život. Používá k tomu SZ, aby tak představil událost Ježíše Krista jako *zjevení Boha*. Přitom se netáže, v jakém vztahu mezi sebou stojí jednotlivá používaná SZ místa. Slouží si tehdy obvyklými exegetickými metodami. Nepracuje historicko-kriticky, nýbrž asociačně (= spojování skrze myšlenkové představy ve smyslu: Co mně k tomu napadá?). Většinou mu stačí pouhá reminiscence.

Matouš čte Markovo evangelium jako zprávu. Chce dokázat, že Ježíš je ve SZ ohlášeným Mesiášem. K tomu si slouží vyprávěním zázraků. Hlásání se v tomto evangeliu děje v pěti velkých řečech. To znamená, že ten, který se prokázal skrze své (tehdejší) skutky jako Mesiáš, dnes mluví ke komunitě. Je oprávněn ohlašovat učení a dávat příkazy. Nejde již v první řadě o to stát se křesťanem, ale *být křesťanem*. Proto se zde dostává zvláštního postavení komunitě věřících (= církvi).

Látku, kterou má Matouš před sebou, uspořádává velice uvědoměle. Přejatá Ježíšova slova shromažďuje do pěti řečí: Řeč na hoře (5 – 7), Misijní řeč (10), Řeč o nebeském království (= řeč v podobenstvích; 13), Řeč o životě ve společenství (= komunitní řeč; 18), Slova proti učitelům Zákona a farizejům (23) a Řeč o posledních časech (= eschatologická řeč; 24 – 25).

Mt používá mnoha *ustálených formulací*. Díky tomu si může čtenář látku lépe vtisknout do paměti, např.: úvod a závěr řečí; shrnutí (= sumáře; např. 9,35; 10,1); formule jako "tam bude pláč a skřípění zubů" (8,12; 13,42.50; 24,51) nebo "milosrdenství chci, ne oběti" (9,13; 12,7).

Zázraky jsou vyprávěny tak, aby byla zdůrazněna jak *Ježíšova osoba*, tak *víra uzdraveného*; to, co je nepodstatné, Mt vypouští (např. odkrytí střechy u Mk 2,1-12 chybí u Mt 9,1-8). *Ježíšova výsostnost* je zdůrazněna vypuštěním emocí a pohoršujících rysů. I učedníci jsou představeni ideálněji (srov. Mt 18,1 s Mk 9,33n, nebo Mt 8,26 s Mk 4,40). Matoušovo evangelium vzniklo *ve sporu s židovstvím*:

3. Stavba evangelia

Mt ve své stavbě sleduje Mk: Ježíšova činnost v Galileji – cesta do Jeruzaléma – naplnění Ježíšovy cesty v Jeruzalémě – poslání učedníků do Galileje. Mt však rámeček evangelia rozšiřuje vyprávěním o Ježíšově původu na začátku, a více vyprávěními o Vzkříšeném a vysláním do Galileje na konci. Ježíšovy řeči jsou orámovány úvodními a závěrečnými větami, které jsou velice podobné.

(1) Vyprávění o Ježíšově původu (1,1 – 2,23)

Mt odvíjí Ježíšův rodokmen od Abraháma až k Josefovi (1,1-17), následuje vyprávění o narození (1,18-25), o vzdání pocty mudrců z východu (2,1-12), o útěku do Egypta (2,13-15), o vraždě dětí v Betlémě (2,16-18) a o návratu z Egypta (2,19-23).

(2) Příprava Ježíšovy činnosti (3,1 – 4,11)

Mt vypráví o Janu Křtiteli, o Ježíšově křtu a jeho pokušení.

(3) Ježíšovo působení v Galileji (4,12 – 18,35)

4,12-25 ukazuje Ježíšovo první vystoupení v Kafarnaum (4,12-17) a povolání prvních učedníků stejně jako účinek Ježíšova vystoupení (4,18-25).

5,1 – 7,29 přináší Řeč na hoře: řeč o pravé spravedlnosti (rámec 5,1n; 7,28).

8,1 – 9,34: Ježíšovy skutky, především vyprávění o zázračných uzdraveních.

9,35 – 11,1 je druhou, Misijní řečí (rámec: 10,5; 11,1).

11,2 – 12,50: Začíná rozhodnutí (Ježíšův úsudek o Janu Křtiteli; posouzení Ježíšových současníků; pozvání maličkých a utlačovaných).

13,1-53 je řečí o nebeském království, řečí v podobenstvích (rámec: 13,1nn; 13,53). K této řeči jsou připojena v 13,54 – 17,27 další vyprávění z Ježíšova života a poučování učedníků (mj. smrt Jana Křtitele; nasycení pěti tisíc; Ježíšova chůze po vodě; uzdravování nemocných a spory s učiteli Zákona a farizeji).

16,13 – 17,26 pojednává o následování Ježíše. Důležitými zde jsou mesiášské vyznání (16,16), předpovědi utrpení (16,21nn; 17,22nn; 20,17nn) a Ježíšovo proměnění (17,1nn).

18,1 – 19,2 je řečí o životě křesťanského společenství (rámec: 18,1n; 19,1n).

(4) Ježíšovo působení v Judsku a v Jeruzalémě (19,1 – 25,46)

19,3 – 22,46: Cesta do Jeruzaléma. Mt znovu sleduje Mk s vyprávěními v podobenstvích, uzdravováními a spory. S Mt 21 – vjezdem do Jeruzaléma – začínají poslední dny v Jeruzalémě. Jsou poznamenány především spory s Ježíšovými protivníky.

23,1 – 26,2 je řeč o soudu nad učiteli Zákona a farizeji (23,1 – 24,1; rámec: 23,1; 24,1) a řeč o posledních věcech a časech (24,1 – 26,2; rámec: 24,1; 26,1n). 23,1 – 26,2 je pátou řečí evangelia.

(5) Ježíšovo utrpení, smrt a vzkříšení (26,1 – 28,20)

26,3 – 27,66 sleduje Mk. Jedná se o pašijové vyprávění až po Ježíšovu smrt a jeho pohřeb.

28,1-20 je závěrem evangelia. Mt přináší oproti Mk rozšířené vyprávění o prázdném hrobě a zjevení Vzkříšeného v Galileji. Evangelium je zakončeno slavnostním vyhlášením moci Vzkříšeného a misijním úkolem.

4. Teologie Matoušova evangelia

Na konci prvního století po Kr. se Ježíšovi učedníci museli vyrovnávat s židovským farizejským ražením. Kdo stojí v linii SZ? Kdo je dědicem Božího zjevení? Poselství, které Ježíš přinesl, a poselství o Ježíšovi jako o Kristu, se mají znovu prodiskutovat.

Hlavní rysy Matoušovy teologie

Dějiny Izraele dosáhly v Ježíšovi svého cíle (srov. rodokmen Mt 1,1-17). Ježíš je nejen Mojžíšem přislíbený prorok (Dt 18,18), ale také Boží Syn (1,18 – 2,23). Je Immanuel (= Bůh s námi; 1,20-23) a tedy zároveň ztělesnění pravého Izraele.

S Ježíšem se nejprve Izraeli (10,5; 15,24), ale potom i všem národům (28,19n) otevřela nová životní možnost. Touto životní možností je společenství s Ježíšem (12,49). S ním lidé jdou v plnění Boží vůle dále, než to bylo požadováno doposud a obvyklé (srov. 5,21-48). Tak má být Ježíšovo poselství "království Boží je zde" uvedeno ve skutek.

Církev je novým Izraelem, který Ježíšovo poselství přijal.

Pro Mk bylo nebeské království *tajemstvím*, nikoli však pro Mt. Pro něj jsou *tajemství* nebeského království jasně srozumitelná, nakolik je jednotlivec skutečně chce vidět a slyšet (srov. Mt 13,10-17 s Mk 4,11n.21-23).

Matoušovi nejde o jakési poznání ve smyslu gnóze (poznání Boha na základě zvláštního zjevení resp. filosofického přemýšlení), ani ne tak o správné vyznávání, nýbrž o správné jednání (25,31-40). Mt tím vstupuje do dědictví Izraele resp. uchovává jeden z podstatných rysů starozákonní víry.

Nová forma života učedníků: lepší spravedlnost (etika). Společně s Jakubovým listem Matoušovo evangelium klade velký důraz na prožívanou víru, na křesťanskou praxi. Ústředním textem je Řeč na hoře v Mt 5 – 7. Naplnit přikázání (5,17-20) znamená dokonalou poslušnost Boží vůli (v protikladu k Lk 11,2 je Mt 6,10 rozšířeno o "buď vůle tvá"). Podstatné je to, že lidskému konání předchází dar Božího království. Teprve díky jistotě, že budeme Bohem přijati, jsme schopni přijímat své bližní (srov. podobenství o nemilosrdném věřiteli 18,23-35).

Závěr

Jedna italská terapeutická komunita pro lidi závislé na drogách měla jako svůj program prožívání Řeči na hoře, „Horského kázání“, přičemž nebylo důležité, zda je někdo křesťan nebo ne. Matoušovo evangelium je šancí pro nové budování našich společností. Ježíš totiž ukazuje cestu k pravému lidství.

Evangelium podle Lukáše

Úvod

Jedním ze znaků západní společnosti, majících svůj kořen v Lukášově práci, je její organizace v závislosti na církevním roce. Církevní rok je rokem uspořádaným podle Lukášova díla – Evangelia a Skutků apoštolů. Chceme-li hledat naše kořeny a obhájit je např. vůči ateistům nebo muslimům, můžeme začít například zde.

1. Autor, doba a místo vzniku

Autor Lukášova evangelia je rovněž autorem Skutků apoštolů.

Kdo je autorem se již dnes nedá určit. Tradičně byl za něj považován Pavlův spolupracovník při jeho misijní práci, lékař (Ko 4,14; Fm 24; 2Tm 4,11). Dnešní biblická věda však k autorství může říci pouze toto: lze předpokládat, že autorem je *řecky mluvící pohanokřesťan*. Evangelium vzniklo kolem let 80-85 po Kr. Druhé autorovo dílo, Skutky apoštolů, bylo sepsáno kolem r. 90 po Kr. Ze zeměpisných údajů v evangeliu se dá usoudit, že vzniklo mimo Palestinu. Nabízí se nějaké město v helénistické oblasti (např. Cesarea), Achaia (podle Jeronýma), město v Dekapolis nebo Malé Asii (mezi jinými, Antiochie), v Řecku, nebo v Římě.

2. Styl Lukášova evangelia

Autor třetího evangelia píše dobrou řečtinou pro lidi, kteří prošli helénistickým vzděláním. I Markovy verše mění, aby vyhovovaly jeho náhledům. Důvody k tomu jsou tyto: napínavost vyprávění; cílová skupina, pro kterou píše, jsou pohanokřesťané – proto mu určité oddíly připadají nedůležité nebo špatně srozumitelné. Tak například vypouští Mk 7,1-23. Schází rovněž Mk 6,45 – 8,26 (Ježíš jde přes Galileu na pohanská území; u L Ježíš Galileu opouští pouze v 8,26-39).

Vedle těchto dvou hlavních pramenů (Mk a Q) Lukáš zpracovává ještě mnoho vlastního materiálu. Jednoznačně Lukášovým materiálem jsou počáteční a závěrečná vyprávění (1,1 – 2,52 a 24,13-53), části tzv. "malé vsuvky" (6,20 – 8,3) a části tzv. "velké vsuvky" (9,51 – 19,27). Lukáš také vložil svá teologická východiska do zpráv o vystoupení Jana Křtitele, o počátcích Ježíšovy činnosti a do pašijového příběhu.

Svoje předlohy literárně vylepšuje, např. tím, že nahrazuje semitské, latinské a hovorové výrazy, a upřesňuje formulace (např. "král" Herodes v Mk 6,14 se u L 9,7 stává "tetrarchou" Herodem). Lukáš krátí, vyhýbá se přechodům, lépe spojuje jednotlivá místa textu a nemluví o Ježíšových citových hnutích (srov. L 5,13 s Mk 1,41 a L 23,46 s Mk 15,37). Styl jeho řeči se přizpůsobuje Septuagintě (= řecký SZ).

Nejdůležitějším důvodem Lukášových změn však jsou jeho zvláštní teologické pohledy. Lukáš chce vyprávět tradice o Ježíšovi rovněž v literárně-poetickém stylu, podle měřítek tehdejší doby a na vysoké úrovni. Ve svém vyprávění nabízí dosud nerozšířený, zajímavý materiál. Látku srovnává novým způsobem, tak, aby měla lépe utříděnou strukturu.

3. Struktura Lukášova evangelia

Podobně jako Matoušovo evangelium, i evangelium Lukášovo sleduje stavbu Markovu: činnost v Galileji (3,1 – 9,50) – cesta do Jeruzaléma (9,51 – 19,27) – Ježíš v Jeruzalémě (19,28 – 24,52). Tomuto schématu předchází věnování (1,1-4) a vyprávění o Ježíšově původu (1,5 – 2,52). Ve druhém Lukášově díle, Skutcích, slyšíme o dalších událostech v Jeruzalémě a o cestě Ježíšova poselství z Jeruzaléma do Říma.

4. Teologie Lukášova evangelia

a) Dějiny jako dějiny spásy

Lukáš Ježíšovu událost zařazuje do dějin světa: Tak jako při povolání proroků (např. Jr 1,2n), jsou při příslibení narození Jana Křtitele (1,5), při Ježíšově narození (2,1-3) a při vystoupení Jana Křtitele (3,1-2) uvedena dějepisná data. V dějinách se odvíjí Boží plán spásy. V 2,2 světský panovník přikáže, že se všichni musejí jít nechat zapsat do místa svého narození. To je vnější příležitost pro to, aby se Ježíš narodil v Betlémě, městě Mesiášově (2,11).

Lukáš na Boží plán spásy poukazuje často, např. ve velikonočním vyprávění je to třikrát (24,7.24-27.44-49): "Proto se to všechno *muselo* stát". Toto "muselo" neznamena, tak jako v řeckém náboženství, nevyhnutelný osud. U Lukáše se v tomto "muselo" ukazuje Boží plán spásy, který se naplňuje v dějinách.

V Lukášově dvojdíle (L a Sk) Božímu plánu spásy odpovídá především hlásání Božího slova ve dvou stupních:

- Období SZ, čas před Ježíšem, čas hlásání Božího slova Izraeli. Pro Lukáše je to čas přípravy na Ježíše.
- Období Ježíšova působení – v Galileji – během jeho výstupu do Jeruzaléma – a především v Jeruzalémě. Tato doba spásy nachází své pokračování v době po letnicích, která je dobou hlásání apoštolů v Jeruzalémě a Pavlova mise až do Říma, centra tehdejšího světa (srov. údaje ve Sk 1,8).

S Ježíšovým příchodem začíná "dnešek období spásy": nyní bude lidem nabídnuta Boží láska. Lidé jsou vzati do společenství s Ježíšem; tak je umožněn nový počátek. Lk 2,11; 4,21; 19,9; 23,43 o tomto *dnešku spásy* vypovídají.

b) Kristologie Lukášova evangelia

Ježíš je *Spasitelem chudých*:

Přednostní Ježíšova láska ke slabým, maličkým, vyloučeným, chudým je jedním ze základních rysů radostného poselství, jak je Lukáš hlásá. Ježíš vystupuje a staví se na stranu sociálně slabých, na stranu těch, kteří nemají žádnou moc a hlas – a přitom tvoří mlčící většinu. Vyzvedne je z náboženského a společenského propadliště a ukáže, v čem spočívá jejich význam pro dějiny spásy. V Ježíšovi zazářila Boží dobrota a jeho láskyplný vztah k člověku. Chudí nejsou jenom těmi, kdo nemají žádný majetek, ale jsou lidmi, kteří jsou ve svém otevřeném postoji schopni přijímat slovo, Boží dar.

• **Pastýři:**

Není vůbec náhodou, že to jsou právě pastýři, tedy zástupci "chudých na venkově", kteří jsou Bohem vyvoleni, aby jako první uslyšeli radostné poselství o Ježíšově narození (srov. L 1,48 – neboť shlédl na poníženost své služebnice; L 1,52 – sesadil mocné z trůnu a ponížené povýšil; L 6,20 – blahoslavení vy, chudí; ...).

• **Ženy:**

Pouze Lukáš v 8,1-8 podává zprávu o ženách, které chodily s Ježíšem. Evidentně jej následují z vděčnosti, že je vysvobodil z tělesného utrpení a/nebo z démonické posedlosti. Zvláště zdůrazněna je Marie Magdalská, která byla posedlá sedmi démony a jejíž uzdravení je považováno za zcela neobyčejný zázrak (v.2). Dále jsou jmenovitě zmíněny Jana, žena Herodova správce Chuzy, a Zuzana.

Vedle těchto tří jmenovitě uvedených žen jsou nakonec zmíněny ještě mnohé další, které jim sloužily. Ukazuje se zde určitá forma a řád života pozdějších křesťanských společenství – bohabojné ženy příkladně působily v diakonii od nejranějších dob (srov. Lýdie: Sk 16,14; Persida: Ř 16,12). Krátké vyprávění o sloužících ženách ukazuje na Ježíšův svobodný postoj, protože zde vlastně narážel proti tehdejšímu mravům a zvyklostem. V židovství měla žena – tak jako děti a otroci – menší práva (nemohla vykonávat veřejné služby, nebyla povinna dodržovat náboženské praktiky). Kromě toho bylo pro židovského muže neslušné ženu na veřejnosti třeba jen oslovit (srov. J 4,27). Ježíš tyto hluboce zakořeněné předsudky bezstarostně ignoruje. I v ženě vidí dítě Boží.

• **Chudí:**

Chudým může člověk být ve dvou oblastech. Jednak existuje chudoba hospodářská, materiální. Jedná se o vztahy, které nacházíme i v našem světě. Lukášovo evangelium se o chudé zasazuje (16,8; 18,22). Druhým typem chudoby je chudoba v náboženské oblasti jako základní postoj. Od babylónského exilu (587 – 538 před Kr.) má chudoba i pozitivní stránku: chudý člověk očekává pomoc a záchranu od Jahveho (např. Ž 37). V NZ mají často zbožnost a chudoba příbuzný smysl, a to do té míry, že jsou vzájemně zaměnitelné.

Chudí jsou otevření pro přijímání Boha a jeho poselství (6,20; 16,19n). V Božím království mají přednost před bohatými (1,47n.52n). Jim je hlášána radostná zvěst (4,18). Podobenství o bohatém muži ukazuje, kam vede jeho vypočítavý postoj (12,13-21). Rovněž tak i vyprávění o bohatém muži a chudém Lazarovi (16,19nn) ukazuje, kde může skončit bohatství a touha po majetku. Lukáš vícekrát napomíná, aby se bohatství používalo tak, aby vznikl poklad, který nepomíjí. Ježíš sám žije jako chudý: v Nazaretu se živí jako řemeslník (Mk 6,3) a žije nesezdaný. *"Nemá, kam by hlavu složil"* (9,58). Ježíš stojí pod Božím "musí se"; *musí jít za svým úkolem: "Avšak dnes, zítra i pozítří musím jít svou cestou"* (13,33).

V jeho životě se stává zřejmým to, co opěvuje hymnus v listu Filipánům: "Sám sebe zmařil, vzal na sebe přirozenost služebníka" (F 2,7; srov. 2K 8,9). Nejhlubší Ježíšova chudoba se ukazuje v jeho smrti na kříži, chudoba a bezbrannost Božího slova. Ale tím všechno nekončí. Právě ve vydání sebe sama se stává bratrem a zastáncem chudých. Měřítko tohoto světa jsou obrácena: ne bohatí, ale chudí jsou šťastní a blahoslavení (L 6,20). Ježíšova chudoba zavazuje i jeho učedníky.

"Chudí" v Bibli jsou ti, kteří jsou potřební, utlačení, trpělivi, tiší. Ponížený, chudý člověk hledá svou pomoc u Boha. Může být klidný, tichý, pokorný, protože má svého pomocníka v Bohu. Chudí jsou lidé, kteří se nemohou svobodně rozvíjet, protože jim jejich svobodu, právo a důstojnost berou druzí. Důvěřují Bohu, spoléhají na něj, očekávají od něj pomoc, spravedlnost a milosrdenství; nic nepožadují, ale jsou otevření pro to, co od nich Bůh chce. Stojí zde s otevřenými rukama, aby je Bůh naplnil, aniž by přitom zanedbávali vlastní činnost a námahu.

Zvláštním druhem chudých jsou *hříšníci*. K těm se Ježíš obrací v první řadě. Setkání s Ježíšem přináší spásu, spásu bez hranic (3,6). Vyprávění o celníkovi Zacheovi (19,1-10) ukazuje, že Ježíš stojí na straně hříšníků. Celníci jsou vedle prostitutek, zlodějů a lupičů *hříšníky v pravém slova smyslu* (srov. také 18,9-14). Přitom je potřeba si uvědomit, že celníci *politicky* spolupracují s římskou okupantskou mocí. Stojí tak v protikladu k židovským nadějím na osvobození a Boží království. Proto jsou také považováni za nečisté; dokonce jsou považováni za lidi, kteří již ani nepatří k Božímu lidu. Viděno z *hospodářského* hlediska, celníci přejali římský celní a daňový systém. Jednají sice rozumně a úspěšně, avšak Židy jsou přijímáni jako nespravedliví. Viděno ze *společenského* hlediska, jejich postavení je přijímáno s odporem. Kvůli jednomu a témuž činu si jich lidé cení, nebo naopak se jich lidé bojí a jimi opovrhují. Díky tomu k nim lidé živí pocit odporu. *Osobně* se rozhodli pro to, že budou žít na účet druhých. Mají sice na jedné straně dobrý (obchodní) přístup k moci, na druhé straně však žijí v pokřiveném vztahu ke společnosti – jsou tedy rozdvojeni. Ježíš se obrací k jednomu takovému člověku, celníkovi. Pobouřený úžas davu (v. 7) je pochopitelný.

Ježíš dává tomuto celníkovi příslib, že dnes celé rodině přišla spása, protože Abrahámovým synem je i hříšník. Ježíš je Spasitelem právě pro chudé a vyloučené: *"Neboť Syn člověka přišel, aby hledal a spasil, co zahynulo"* (v. 10).

Ježíš svoje sympatie obzvláště vyjadřuje účastí na společném jídle: *"On přijímá hříšníky a jí s nimi!"* (15,2). V podobenství o milosrdném otci je společné jídlo jedním ze znamení, že otec syna znovu přijímá. V 19,1-10 se Ježíš k Zacheovi nechává pozvat na jídlo. Ježíš však jí i s farizeji (7,36-50; 14,1-6). Chtěl by je pozvat k tomu, aby řekli k jeho poselství své ano. Tento Ježíšův otevřený postoj je vzorem i pro učedníky: mají zde být pro odepsané lidi – stejně tak jako on (14,12-14).

c) Církev u Lukáše

Církev je pokračováním pravého Izraele. Slovo Boží sice bylo nejprve nabídnuto a hlášáno Židům, potom však i pohanům. Od začátku je slovo Boží určeno celému lidstvu. To ukazuje Lukáš ve Skutcích: z Jeruzaléma jde poselství až do Říma.

Symbolem pravého Izraele je pro Lukáše chrám. V době sepsání evangelia je sice již zničen, ale Lukáš stále znovu ukazuje vůči němu svůj zájem (2,25-38; 2,41-52; 19,47; 24,53). Snaží se o to, aby církev představil jako pravou pokračovatelku synagogy – křesťanská víra je naplněním víry izraelské (srov. Sk 28,20).

d) "Konec časů" v Lukášově evangeliu: čas Ducha

První křesťané počítali s tím, že Kristus přijde brzo. Žili v tzv. *blízkém očekávání*. Pro Lukášovo společenství je *hlavním* problémem to, že se tento nový příchod Ježíše Krista, tak horoucně očekávaný, zpožďuje. Proto po období Ježíšovy činnosti u Lukáše následuje období Ducha, který vede církev. Evangelista tak na palčivé otázky své doby dává tyto odpovědi:

- ⇒ V popředí jeho evangelia stojí spásná přítomnost, která je v Ježíšovi (srov. Mk 1,15 s Lk 4,21; 17,21: "Boží království je mezi vámi").
- ⇒ Lukáš protahuje čas, resp. rozvíjí spásnosné působení Ježíšovy smrti a vzkříšení. Je to možné pozorovat v několika stupních:
 - smrt na kříži a vzkříšení
 - návrat k Otci (což je předpokladem pro seslání Ducha)
 - vylití Ducha jako nová forma Ježíšovy přítomnosti
 - misie, která z toho vyplývá.

Ježíš je veden Duchem (srov. 3,22; 4,1.14.18; 24,49). Tak, jako Ježíš jedná v Duchu Božím, tak jeho Duch působí v misijní činnosti církve. Ve smrti pak každý jednotlivý člověk prožije příchod Krista (srov. 23,42n; 16,22; Sk 7,56).

e) Ježíš – zjevení Božího milosrdenství

Na počátek svého dvojdíla Lukáš umísťuje dva klíčové texty: 1,1-4 udává, jaký je jeho úmysl a jak se tento jeho úmysl bude uskutečňovat. Druhým textem, který nám dává do rukou klíč k porozumění Lukášova díla, je Lk 4,14-30. Ježíš čte v nazaretské synagoze několik veršů z knihy proroka Izaiáše. Toto čtení je seskládáno z dvou citací, Iz 61,1n a 58,6. Ježíš tato místa vysvětluje: "*Dnes se splnilo toto Písmo, které jste právě slyšeli*". Lukáš tak prezentuje Ježíšovo zvěstující působení. Všechno to, co slibovali proroci, se dnes vyplnilo. Boží spása se pro celého člověka stává skrze Ježíše skutečností: lidé jsou uzdravováni, slyší radostné poselství; budou jim opuštěny všechny viny.

Bůh umožňuje nový začátek: milostivé léto (Lv 25,8-31: jubilejní rok) začalo Ježíšovým příchodem. On je Boží dobrotou a láskou k lidem (Tt 3,4).

To je možno vyčíst z toho, jak Ježíš jedná s hříšníky, chudými, zatíženými vinou, lidmi na okraji a vyvrženými. Přináší evangelium o milosrdné Boží lásce, která člověku umožňuje, aby se obrátil a dal svou odpověď na mocné Boží slovo. Boží království, které s Ježíšem přichází, je čistou milostí, darem. To člověka osvobozuje k životu v radosti, takový člověk přináší bohaté ovoce (srov. např. 6,27.43; 10,25-37).

Toto radostné poselství však nenaráží pouze na vzájemnou lásku. Ježíšovi protivníci odpovídají na jeho obracení se k "pohanům" hrozbou, že ho zabijí.

Závěr

S Lukášovým evangeliem se velmi často setkáváme ve výtvarném umění. Ono je jednou z cest porozumění kořenům naší společnosti, ovšem bez znalosti evangelia se jeho poselství může stát nesrozumitelným. I zde se před čtenářem, který chce pochopit sám sebe a dobu v prostoru, ve kterém žije, otevírá úžasná perspektiva.

Evangelium podle Jana

Úvod

Janovo evangelium má i u laiků pověst evangelia speciálního, „hlubokého“, tajemného. I ono podává odraz náboženského konfliktu mezi křesťanstvím a židovstvím, v jehož centru stojí spor o Ježíšovu identitu. Stejná situace může nastat i dnes mezi křesťanstvím a islámem. Evangelium ukazuje, že důležitější než to, kdo má pravdu, je láska. Kdo miluje, je skutečným Ježíšovým učedníkem. Je to evangelium aktuální jak pro křesťany, tak, odvažujeme se tvrdit, pro muslimy, ale i pro ostatní lidi dobré vůle.

1. Autor, doba a místo vzniku

Janovo evangelium připravuje biblistům mnoho těžkostí. Již otázka, kdo toto evangelium napsal, zůstává otevřená. Po mnoho století byl za autora považován Jan, syn Zebedeův a Ježíšův "milovaný učedník". Nejstarší údaj o tom nacházíme u biskupa Papiáše z Hierapolis (kolem r. 130 po Kr.), o kterém se zmiňuje ve svých církevních dějinách Eusebius. Podle něj byl apoštol Jan autorem evangelia, "presbyter" Jan autorem Zjevení.

Dnes se považuje za dost jisté, že autorem Janova evangelia nemohl být apoštol Jan. Možná, že bychom Mk 10,39 mohli vykládat tak, že Zebedeův syn podstoupil mučednickou smrt (za Agrippy, 44 po Kr.). Evangelium však nebylo sepsáno v prvních dobách křesťanství, nýbrž později. To ukazuje jednak srovnání se synoptiky, a jednak skutečnost, že Janovo evangelium před tím, než dostalo konečnou podobu, prošlo delším procesem tradice – a tedy není možné, že by mohlo být napsáno před r. 44 po Kr.

Musíme odmítnout také mínění, že autorem je milovaný učedník z J 13,21nn; 21,23-24. V Janově evangeliu chybí události, v nichž synoptikové mluví o podstatné Janově účasti: povolání (Mk 1,19); proměnění (Mk 9,2); prosba Zebedeových synů (Mk 10,35-41); Getsemany (Mk 14,33).

Co se autora Janova evangelia týče, muselo se spíše jednat o *vedoucího jedné z Janem založených komunit* resp. o tzv. "janovskou školu". Pod jménem Ježíšova milovaného učedníka v ní byly shromažďovány tradice, což usnadnilo přijetí evangelia do kánonu. To znamená, že tak, jako u mnoha jiných starověkých spisů – a také u početných spisů biblických –, jsou nám jméno a osoba autora neznámé.

Jak již právě zaznělo, Janovo evangelium zcela jistě nepochází z doby bezprostředně po Ježíšovi. V J 9,22; 12,42; 16,2 evangelium mluví o vyloučení Ježíšových následovníků ze synagogy. K tomu nám dávají dějiny židovství opěrný bod: rabbi Gamaliel II. kolem roku 90 po Kr. přijal do modlitby Osmnácti přikázání (jedna z nejdůležitějších částí židovských modliteb) "prokletí heretiků". To znamená, že kolem roku 90 po Kr. byli křesťané jako ti, kdo se odklonili od židovského náboženství, vyloučeni ze synagogy a židovství.

Odtud lze jako dolní hranici sepsání evangelia přijmout období kolem r. 90 po Kr. Horní hranice je dána stářím nejstaršího rukopisu NZ. Takzvaný papyrus P⁵² byl nalezen v Egyptě a je možno jej datovat do období kolem r. 130 po Kr. Tento kousek papýru obsahuje několik veršů z Janova evangelia (18,31-33.37n). papyrus není fragmentem originálního textu; ten musel být napsán dříve. Proto je dnes všeobecně přijímáno, že Janovo evangelium vzniklo mezi roky 90 a 100 po Kr., tzn. za třetí generace křesťanů.

Podle výsledků současného bádání evangelium vzniklo pravděpodobně v *Sýrii*.

2. Charakter Janova evangelia

I čtvrtý spis NZ je "evangeliem", tzn., že obsahuje Ježíšovu zvěst, že Boží království je blízko, a radostné poselství o konečně platném a vykupujícím Božím jednání vůči stvoření skrze Ježíše

Krista. Evangelia jsou spisy věřících lidí, které přivádějí k víře a tím i k *životu* (srov. J 20,30n). Vedle tohoto důvodu hlásání víry je zde důvod další: představit Ježíše jako historickou osobnost, a to ve světle smrti a vzkříšení.

Janovo evangelium se podstatně liší od evangelií synoptických (= Mt, Mk, L). Klement Alexandrijský na počátku 3. stol. po Kr. míní, že synoptici pojednávali o Ježíšově lidské přirozenosti, zatímco Jan napsal evangelium "duchovní". Tento názor po dlouhou dobu působil. Říkalo se, že synoptici mluvili řečí lidu, zatímco Jan mluvil vznešenější řečí a bylo mnohem těžší ho pochopit; sjednotit synoptiky s Janem nebylo možné. Dnes se zkoumají jednotné i rozdílné prvky a zvažují se takto získané teologické výpovědi.

To, co z Janova evangelia obzvlášť vystupuje, je jeho dualistický způsob vyjadřování.

Dualismus ukazuje rozporuplnost skutečnosti a zobrazuje ji pomocí dvou základních vzájemně od sebe neodvoditelných a neslučitelných principů (např. dobro-zlo). Biblické poselství o jediném Stvořiteli a jediném Pánu světa ze své podstaty dualismus v tomto úzkém smyslu vylučuje. Pod vlivem íránského náboženství se do židovské apokalyptiky dostal dualismus posledních dnů: proti nynějšímu věku (eonu, časovému období), v kterém vládne zlo, přichází věk spásy, ve kterém bude vidět pouze vládu Boží. Tento pozdně židovský dualismus působí i na NZ, ale přesto je Kristovým poselstvím překonán: království Boží již teď do života člověka, nové stvoření již začalo – třebaže křesťan žije zatím v nejistotě a v naplnění teprve doufá.

V Janově evangeliu nacházíme mnoho protikladných dvojic: Bůh – svět (3,16; 6,33), světlo – temnota (1,4n; 3,19; 8,12; 11,9n; 12,35.46), pravda – lež (8,44), život – smrt (5,24; 11,25), nahoře – dole (8,23), svoboda – otroctví (8,33.36).

Jan dále stále znovu používá určitých slov, jako např. pravda, zjevit, zůstat, věřit, poznat, milovat, žít. Tato slova často opakuje a vysvětluje. Jan má nejhutnější řeč a zároveň však nejchudší slovník ze všech evangelistů.

3. Důvod sepsání Janova evangelia

Každá komunita v každé době musí hlásat evangelium o Ježíši, Kristu. Proto má každý spis NZ svůj specifický důvod sepsání. Janovi jde o to, aby podal zprávu o Ježíšově činnosti v Galileji, Samařsku a Jeruzalémě. Výchozím a zároveň vrcholným bodem je Ježíšova smrt a vzkříšení v Jeruzalémě.

Autor svůj záměr nakonec představuje zcela jasně sám: „Tato znamení jsou zapsána, abyste věřili, že Ježíš je Kristus, Syn Boží, a byste věřice měli život v jeho jménu“ (20,31). Jeho evangelium je tedy knihou „znamení“, odhalujících Ježíšovu identitu Božího Syna a Mesiáše-Krista (synoptici namísto toho používají slovo „zázrak“, který má posílit autoritu Ježíšových slov a poukázat na přítomnost Božího království). Člověk v něj má uvěřit a tím získat život (věčný).

4. Stavba Janova evangelia

V centru Janova evangelia stojí víra v Ježíše Krista, Mesiáše a Božího Syna. Víra v něj přináší *život*, jako je to v evangeliu samotném vyjádřeno (srov. 20,30n). Tento Epilog (= závěrečné slovo) odpovídá Prologu (= předmluva), mezi nimi se odvíjí Ježíšův život, utrpení a smrt.

Obdržíme tak následující strukturu:

1. *Prolog (1,1-18)*
Slovo se stalo tělem; ponížilo se a na konci evangelia je vyvýšeno (18,1 – 20,29).
2. *Ježíšovo zjevení před světem, tzv. Kniha znamení (1,19 – 12,50)*
3. *Ježíšovo zjevení před svými učedníky, tzv. Kniha slávy (13,1 – 17,26)*
4. *Ježíšovo vyvýšení (18,1 – 20,29).*
5. *Epilog (20,30-31)*
6. *Přídavek k evangeliu (21,1-25)* (Tento přídavek byl dopsán Janovými žáky.)

5. Teologie Janova evangelia

V centru Janova hlásání stojí Ježíš sám, jeho osoba a jeho význam jako toho, kdo zjevuje Boha a kdo je jeho Synem. Ježíš je posledním spásným činem Božím. V něm se ukazuje pravda (= Boží věrnost).

Jan staví na starozákonních a židovských tradicích. Ježíš přináší světu život, proto byl Otcem poslán. Ježíš je ten, kdo zjevuje, koho Bůh proto oslavil, že přinesl světu život. Tento motiv zaznívá stále znovu a znovu – stále znovu je opakován. Kristologie (mluvení o Ježíšovi, Mesiášovi) se středem Janovy teologie (mluvení o Bohu).

Celé Janovo evangelium je vlastně kristologií (srov. 20,31). To se ukazuje:

- ve výročí "Já jsem"
- v Ježíšových zázracích, které jsou znameními jeho poslání
- v tvrzení, že Ježíš je *Slovo* (= Logos)
- ve skutečnosti, že Ježíš je prostředníkem jednoty (Otec – Syn – učedníci stojí vůči světu)
- v pašijovém vyprávění, kde Ježíš není ani tak tím, kdo trpí, nýbrž tím, kdo *jedná*; on sám dělá první kroky, protože jeho smrt je "přechodem k Otci" (srov. 13,1-3); před Pilátem je to on, kdo má převahu (srov. 18,28 – 19,16a).

Jak může člověk dosáhnout věčného života? Nezbytné je toto: víra v Ježíše a poznání Ježíše jako živý proces. Po jeho smrti a vzkříšení je tím, skrze kterého člověk může vstoupit do vztahu s Ježíšem, Duch. Skrze Ducha je Ježíš přítomen ve společenství; Duch dále pokračuje v Ježíšově působení (= zjevování Otce). Tentýž Duch probouzí víru, oživuje, skrze něj člověk přichází k životu (srov. 6,47.63; 14,15-31).

Rané křesťanství žije v napětí mezi "*spása se již uskutečnila*" a "*naplnění ještě ne*, ještě se neudálo".

Jan dává těžiště na první prvek tohoto napětí: Kdo věří, *má již* život věčný; kdo nevěří, již je odsouzen (srov. 3,18). Ve svém rozhodnutí víry člověk přechází z říše smrti do Božího světa života (srov. 5,24n). To, co je rozhodující, není "poslední soud", ale rozhodnutí teď. Pro víru je potřeba se rozhodovat stále znovu a znovu.

Jan nepodává zprávu o tom, že Ježíš večer před svým utrpením a smrtí ustanovil eucharistii. Zná ji však, jak ukazuje J 6,51-58 s náznaky na synoptické vyprávění. Můžeme z toho vyvodit dvě určující myšlenky, které jsou směrodatné:

Tím, co přináší život, není svátost, ale *víra* v Ježíše. Ježíš sám je chlebem – a pro to se rozhoduje víra.

Namísto zprávy o ustanovení eucharistie Jan píše o umývání nohou. V tomto jednání je ukázán smysl eucharistie: Ježíš je naším služebníkem – i my musíme přijmout tuto službu poníženosti a prokazovat ji ostatním.